

Religió BTX. Unitat 6.

Teodicea, o el problema del mal

EXERCICI PREVI: ACOMPANYAR EN EL DOL I LA MALALTIA (MARC VILARASSAU SJ)

Segurament aquesta és la millor classe del curs. Segurament perquè no la faig jo, sinó que donaré "el micro" a un amic meu, en **Marc Vilarassau**, jesuïta que va morir de càncer, als quaranta-cinc anys, el 2013. Va ser el capellà que "em va casar" i per a mi va ser dolorós veure com se n'anava una persona referent per a molts.

Llegirem la notícia "Mor Marc Vilarassau, un jesuïta seductor i pioner a les xarxes socials". enllaç:

The screenshot shows the article page on the website 'catalunya religio.cat'. The title is 'Mor Marc Vilarassau, un jesuïta seductor i pioner a les xarxes socials'. The date is 'Dc. 16/10/2013'. There is a photo of Marc Vilarassau looking out a window. The article text starts with '(Laura Mor -CR) Arquitecte, teòleg, músic, pastoralista i un gran interpel·lador. Amb només quaranta-cinc anys, el jesuïta Marc Vilarassau ha mort aquest dimarts, tres anys després que li fos diagnosticat un càncer de pulmó. La setmana passada ingressava a la Vall d'Hebron, on l'han pogut acompanyar fins a l'últim moment amics i familiars, especialment la seva mare. El jove jesuïta serà enterrat aquest dijous al Centre Borja de Sant Cugat del Vallès.'

Below the article, there is a section titled 'La vocació viscuda a la Companyia de Jesús' with more text about his life and work.

On the right side of the screenshot, there is a sidebar with social media links (Facebook, Twitter, YouTube, etc.), a search bar, and an 'Agenda' section listing events like 'Halil Bàrcena parlarà sobre "El sufisme"' and 'El Requiem de Charles Gounod: audició d'una lectura romàntica de la mort (Ajornada per malaltia del conferenciant)'.

<http://www.catalunyareligio.cat/ca/node/151607>

Després visionarem els tres vídeos que va fer un any abans de morir (apareixen en el mateix article), en els quals parla de "Acompanyar (fer costat) en la mort i la malaltia". Aquests vídeos ens serveixen per entrar en el proper "temazo" que és el problema del mal, que tècnicament rep el nom de **teodicea**. Aquests vídeos, en els que el Marc parla "a tomba oberta", han tingut un gran nombre de visualitzacions perquè van directe al tema, i ho fan en primera persona. Contestarem en un full a part i a mode individual les següents preguntes a lliurar al professor (un full amb el nom i la classe de l'alumne, Títol: "Dols, malaltia i fe". Cal copiar les preguntes):

1. Cita i descriu breument els dols dels que parla en Marc.
2. Què és el que salva a l'home i què és el que el mata segons el Marc?
3. Què significa entendre que "la vida és una pròrroga"?
4. Què deu voler dir en Marc quan afirma que "Déu no explica el mal sinó que l'acompanya"?

Imatge 1. Leibniz. L'inventor de la Teodicea

El terme teodicea prové de la contracció dels mots grecs *"Theos"*, que vol dir "Déu", i *"dikeo"*, que vol dir "justificació", es tracta doncs de la "justificació de Déu" però, en un sentit més específic i arrelant en l'escrit original on va aparèixer aquest mot¹, **tracta de la problemàtica de l'existència del mal i l'existència de Déu** ja que, donat que el mal existeix, o bé el Déu-Bonitat no és omnipotent (no ho pot tot, per tant no és "Déu"), o bé hi ha dues divinitats rivals (l'eterna lluita entre el bé i el mal, que ens portaria a una concepció maniqueïsta - dualista que veiem en tantes pel·lis), o bé Déu està tan lluny que "passa de nosaltres i les nostres preocupacions", o bé, senzillament, el Déu-Bonitat no existeix. Per altra banda, el mal no només és pedra d'ensopec per la teologia o la religió, sinó per tota filosofia, també laica, que intenti donar sentit a la vida, perquè el mal apareix com un sense-sentit en la seva triple dimensió: patiment, injustícia-pecat i finitud-mort.

La teodicea racionalista. (O com justificar "el millor dels móns possibles" d'un Déu rellotger)

El mal és un enigma que qüestiona el ser, el coneixement i la moral. L'home necessita ordre, cerca causes, l'atzar no el satisfà. Per això la raó intenta contextualitzar i explicar el mal. Si mirem tot el que es publica, bona part intenta "raonar" els mals del món. Per exemple: entendre per què apareix el fenomen del canvi climàtic i els desastres naturals que comporta, entendre els moviments econòmics que provoquen crisis globals, entendre què porta a un adolescent a agafar una arma i cometre atemptats, entendre el per què d'una determinada malaltia mortal, etc.

En Leibniz es fusiona el ser i la raó, de manera que Déu és el guardià de l'ordre, l'harmonia, l'exactitud, etc. El Déu-matemàtic que pot ser el Déu de tots (Leibniz estava molt "cremat" amb les guerres de religió entre catòlics i protestants, així que cerca un déu "raonable" més enllà de una determinada confessió religiosa). D'aquí que el mal és la disharmonia, cal calcular quin mal és assumible per tal que el conjunt pugui, malgrat tot, funcionar adequadament. Aquí no hi ha atzar, tot és explicable, tot té una causa i un sentit. Ara apareix la teodicea (justificació de Déu), la defensa d'un Déu davant la raó secular (secular = sense Déu), sense context creient, comprensible en un món assolat per les guerres de religió. Donat que Déu-Arquitecte està obligat a escollir el millor dels móns possibles (del contrari no s'entendria que Déu escollís la imperfecció), el mal forma part d'aquest projecte, que és el millor, ara bé, aquest "millor" no implica que sigui el millor per a l'home sinó per a Déu. El mal forma part de la millor combinació que Déu podia escollir. El mal no és quelcom amb entitat pròpia sinó que és una privació, un accident... la ideologia s'imposa a l'experiència.

Exemples de teodicea per entendre-ho una mica més:

1. El progrés científic i tecnològic es sol donar en llocs on la climatologia o la geografia és adversa, ja que la rudesia de la vida porta a espavilar-se. Per exemple: "Gràcies als terratrèmols del Japó, l'arquitectura japonesa ha evolucionat i ha estudiat com han de ser els edificis per tal de suportar els esforços verticals". Un terratrèmol és el que és, unes plaques tectòniques que es mouen. Les plaques tectòniques no hi són per fastiguejar-nos, són el que són i ja està. Cal entendre un terratrèmol des d'un punt de vista racional, és a dir, una oportunitat o un repte per poder millorar la humanitat. Ara bé, explicar el moviment de les plaques tectòniques no consolarà a una persona que hagi perdut a la seva família sota les runes.
2. La malaltia i la mort com una oportunitat per créixer. Per exemple: "Gràcies a la malaltia, m'he adonat que estimar és molt important i que he de valorar el que tinc i m'envolta. Gràcies a la malaltia, ara sóc

¹ L'escrit de **Leibniz** "Assaig de Teodicea sobre la bondat de Déu, la llibertat de l'home i l'origen del mal", del 1710.

més fort, etc". La malaltia, en ella mateixa, no sap de patiment o mort, és el que és. Ara bé, explicar el procés de creació i expansió d'un càncer no consola al malalt. Com tampoc consola dir-li que el seu patiment ajudarà a provar noves medicines i avançar en la lluita contra la malaltia o bé dir-li que la malaltia és una oportunitat per superar-se.

3. El mal dels altres com una oportunitat fer forjar el caràcter personal. Per exemple: "Gràcies a la guerra la meua família va emigrar a un país millor i ara sé molts idiomes i sé viure en situacions difícils", o bé "Gràcies al voluntariat que vaig fer durant un estiu amb nens en situació de risc d'un barri molt xungo, ara valoro més les coses", o bé, portant-ho a l'extrem, "Gràcies a que el meu pare era borratxo i ens pegava a tots, ara sé quina és la família que vull fer i no he tingut relació amb les drogues"... Ara bé, cap explicació ens portarà la felicitat en els moments de duresa i de patiment dels abusos i desgràcies dels altres.
4. Expresions tipus... "No hay mal que por bien no venga", "Lo que viene, conviene", "Tot és gràcia", "La vida no té límits, sinó reptes", "Déu tanca una porta, però obre una finestra", "Para presumir hay que sufrir", "El fi (si és bo), justifica els mitjans", etc. Són frases populars que indiquen una certa confiança en que les coses passen amb un sentit, que hi ha una "raó" al mal que patim.

El mal metafísic (la imperfecció)

El mal metafísic consisteix en la imperfecció original de l'home, en la seva radical contingència, que és prèvia al pecat original i no depèn de l'home. L'home és mortal perquè, d'altra manera, seria déu. La limitació humana forma part dels diferents graus de limitació de la creació. El mal és quelcom necessari. No és límit de l'acció de Déu sinó una conseqüència de la seva opció pel millor món possible. La resposta de Leibniz és la mateixa que la que es dona al llibre de Job quan aquest interroga a Déu sobre el mal en el món. El desordre puntual, la limitació i el desajust formen part del programa del déu rellotger. La felicitat humana forma part de l'engranatge, però no és el darrer sentit de l'engranatge, és a dir, hi ha una subordinació de l'individu a la globalitat (com Hegel).

El mal moral (el "pecat")

El mal és metafísic, però també hi ha un mal moral que és fruit de la llibertat humana, una llibertat que està condicionada perquè l'home no és mai del tot indiferent i perquè té tendència a pifiar-la (Aquella confessió de Sant Pau... "no faig el bé que voldria, sinó el mal que no voldria" a Rm 7,19). Ara bé, el Déu de Leibniz és provident perquè en la ment de Déu hi ha tots els mons futuribles i possibles i ell escull el millor. El mal moral és conseqüència de quelcom millor: la creació d'un home lliure (és a dir, millor que l'home sigui lliure i tingui opció de fer el mal en consciència que no pas fer-lo un esclau sense consciència)... una altra abstracció del mal que no té en compte a l'individu ni al seu patiment i amb això retorna la imatge de Déu numinós i terrible sota capa de Déu provident. El pecat és a la llibertat el mateix que el mal metafísic (la contingència) és a la creació o "la natura", és a dir, una imperfecció que cal assumir.

El mal físic (el patiment)

El mal físic és tot allò que ens desagrada i incomoda. Per Leibniz, aquest mal és volgut per Déu o bé com un càstig per un pecat comès, o bé com un corrector per impedir altres mals o guanyar un bé major, o bé com un element corrector o de conversió personal per tal d'apreciar millor el bé. El més xocant és l'absència de problemàtica en el mal patit per l'home concret. Per això el terratrèmol de Lisboa (com l'Auschwitz del s.XX) va enfonsar la teodicea de Leibniz: allò no es podia menjar de cap de les maneres, no hi havia fideisme ni dogmatisme que ho aguantés.

La justificació de Déu

En el fons Leibniz, malgrat el seu intent de justificació, porta al fideisme: l'home no pot entendre els dissenys de Déu: Déu escull el millor perquè, del contrari, no seria perfecte (argument 100% racionalista). Tot plegat porta a un déu hel·lenitzat, on la trinitat queda supeditada al monisme, al déu de la causa eficient i final, al deisme. Leibniz separa al déu creador del déu alliberador en la història que es presenta a la Bíblia. La creu és una bogeria irracional (1 Cor 1,20-25). Anselm i Leibniz racionalitzen Déu a costa del sacrifici del fill en el primer (Anselm) i del sacrifici de l'home en el segon (Leibniz).

Teodicea i sentit de la història: de Kant a Hegel.

En Hegel, en la dinàmica de progrés, la escatologia i el millor dels móns possibles passa a ser la utopia secular, la fita de sentit per a l'home, convertint el mal com un pas necessari en l'avenç a través del conflicte ("cal patir per progressar"). En Hegel la Raó regeix el món, ergo, ja tornem a estar a les mateixes: l'home concret no pot abarcar el sentit de la història: Déu és l'Esperit Absolut on convergeixen religió i filosofia. El Regne de Déu és l'acompliment intrahistòric i intramundà, per tant, hi ha una reducció del plà salvífic de Déu a la immanència humana. El mal queda justificat en el procés històric, la justificació de Déu és la Història. El mal és aferrar-se a la individualitat sense elevar-se al gran destí universal, és negar-se al conflicte i restar en una felicitat que llastra l'avanç cap al fi de la història. El mal té sentit des de la perspectiva dialèctica. Aquest pensament és el que va justificar l'expansió del colonialisme, la erradicació de cultures primitives, la eurocentrització, etc.

EXERCICI 1: (Per parelles. A lliurar en un full amb els noms dels alumnes i la classe. Cal copiar les preguntes. Temps estimat: una hora)

- 1_ Defineix què és la teodicea en sentit etimològic (origen de la paraula) i quin sentit li dona Leibniz.**
- 2_ Cerca un parell de dites populars que vagin en el mateix sentit que l'exemple 4.**
- 3_ Quina diferència hi ha (si hi és) entre el Déu-rellotger de Leibniz i el Déu-revelat de la Bíblia? Argumenta la teva resposta.**

Segona part: El fracàs de la teodicea.

Imatge 2. Voltaire.
L'impugnador de la teodicea.

La modernitat basava l'optimisme antropològic i el progrés en una raó universal que endreçava l'univers (Newton, Descartes, Leibniz, Hegel...) però això no va durar indefinidament.

La impugnació de Voltaire.

El terratrèmol de Lisboa de l'1 de Novembre de 1755 va dinamitar aquesta confiança i va tornar a posar damunt la taula el problema del mal, especialment impugnant la idea del Déu creador bo i provident i fent ressorgir l'home com a víctima d'un Déu implacable. El patiment dels nens de Lisboa no és justificable de cap de les maneres, ni per providència, ni com a mal pedagògic, ni per retribució d'un càstig (per què no van morir els nens parisins o londinencs?), etc. Sense Déu no hi ha bondat possible, amb Déu no es pot explicar el mal. Davant de tot això Voltaire conclou a Càndid: "Treballem sense raonar, va dir Martí, és l'únic mitjà per fer la vida raonable (...) Això està ben dit, va respondre Càndid, però és precís cultivar el nostre jardí"... al final el mal és incompreensible i només ens resta viure sense respostes i transformar el món, una via acceptable i comuna per creients i no creients: desplaçar el mal de la raó teòrica a la pràctica.

Lectura de fragments de "Càndid o l'optimisme" de Voltaire.

Cap. V. Tormenta, naufragio, terremoto, y lo que le sucedió al doctor Pangloss, a Cândido y a Jacobo el anabaptista

La mitad de los pasajeros, afligidos y sufriendo esas inconcebibles angustias que el balanceo de un barco produce en los nervios y en todos los humores del cuerpo, agitados, en direcciones opuestas, no tenían siquiera fuerzas para inquietarse por el peligro. La otra mitad gritaba y rezaba; las velas estaban rasgadas, los mástiles rotos y abierta la nave; quien podía trabajaba, nadie escuchaba, nadie mandaba. Algo ayudaba a la faena el anabaptista, que estaba sobre el combés, cuando un furioso marinero le pega un rudo empujón y lo derriba sobre las tablas; pero fue tal el esfuerzo que hizo al empujarlo que se cayó de cabeza fuera del navío y quedó colgado y agarrado de una porción del mástil roto. Acudió el buen Jacobo a socorrerlo y lo ayudó a subir; pero con la fuerza que para ello hizo, se cayó en el mar a vista del marinero, que lo dejó ahogarse sin dignarse mirarlo.

Cándido se acerca, ve a su bienhechor que reaparece un instante y se hunde para siempre; quiere tirarse tras él al mar; pero lo detiene el filósofo Pangloss, demostrándole que la bahía de Lisboa ha sido hecha expresamente para que en ella se ahogara el anabaptista. Probándolo estaba a priori, cuando se abrió el navío, y todos perecieron, menos Pangloss, Cándido y el brutal marinero que había ahogado al virtuoso anabaptista; el bribón llegó nadando hasta la orilla, adonde Cándido y Pangloss fueron arrastrados sobre una tabla.

Así que se recobran un poco del susto y del cansancio, se encaminaron a Lisboa. Llevaban algún dinero, con el cual esperaban librarse del hambre, después de haberse zafado de la tormenta. Apenas pusieron los pies en la ciudad, lamentándose de la muerte de su bienhechor, el mar hirviente embistió el puerto y arrebató cuantos navíos se hallaban en él anclados; calles y plazas se cubrieron de torbellinos, de llamas y cenizas; hundíanse las casas, caíanse los techos sobre los cimientos, y los cimientos se dispersaban, y treinta mil moradores de todas edades y sexos eran sepultados entre ruinas.

El marinero, tarareando y blasfemando, decía: Algo ganaremos con esto. ¿Cuál puede ser la razón suficiente de este fenómeno?, decía Pangloss; y Cándido exclamaba: Éste es el día del juicio final.

El marinero corrió sin detenerse en medio de las ruinas, arrojando la muerte para buscar dinero; con el dinero encontrado se fue a emborrachar, y después de haber dormido su borrachera compra los favores de la primera prostituta de buena voluntad que encuentra en medio de las ruinas de los desplomados edificios y entre los moribundos y los cadáveres. Pangloss, sin embargo, le tiraba de la casaca, diciéndole: Amigo, eso no está bien; eso es pecar contra la razón universal; ahora no es ocasión de holgarse. ¡Por vida del Padre Eterno!, respondió el otro, soy marinero y nacido en Batavia; cuatro veces he pisado el crucifijo en cuatro viajes que tengo hechos al Japón. ¡Pues no vienes mal ahora con tu razón universal!

Cándido, que la caída de unas piedras había herido, tendido en mitad de la calle y cubierto de ruinas, clamaba a Pangloss: ¡Ay! Tráigame usted un poco de vino y aceite, que me muero. Este temblor de tierra, respondió Pangloss, no es cosa nueva: el mismo azote sufrió Lima años pasados; las mismas causas producen los mismos efectos; sin duda hay una veta subterránea de azufre que va de Lisboa a Lima. Nada es tan probable, dijo Cándido, pero, por Dios, un poco de aceite y vino. ¿Cómo probable?, replicó el filósofo, sostengo que está demostrado. Cándido perdió el sentido, y Pangloss le llevó un trago de agua de una fuente vecina.

Al día siguiente, metiéndose por entre los escombros, encontraron algunos alimentos y recobraron un poco sus fuerzas. Después trabajaron, a ejemplo de los demás, para aliviar a los habitantes que habían escapado de la muerte. Algunos vecinos socorridos por ellos, les dieron la mejor comida que en tamaño desastre se podía esperar: verdad que fue muy triste el banquete; los convidados bañaban el pan con sus lágrimas, pero Pangloss los consolaba afirmando que no podían suceder las cosas de otra manera, porque todo esto, decía, es conforme a lo mejor; porque si hay un volcán en Lisboa, no podía estar en otra parte; porque es imposible que las cosas dejen de estar donde están, pues todo está bien.

Un hombrecito vestido de negro, familiar de la Inquisición, que junto a él estaba sentado, tomó cortésmente la palabra: Sin duda, caballero, no cree usted en el pecado original, porque si todo es para mejor, no ha habido caída ni castigo.

Perdóneme su excelencia, le respondió con más cortesía Pangloss, porque la caída del hombre y su maldición entran necesariamente en el mejor de los mundos posibles. Por lo tanto ¿este caballero no cree que seamos libres?, dijo el familiar de la Inquisición. Otra vez ha de perdonar su excelencia, replicó Pangloss, la libertad puede subsistir con la necesidad absoluta; porque era necesario que fuéramos libres; porque finalmente la voluntad determinada... En medio de la frase estaba Pangloss, cuando hizo el familiar una seña a su secretario que le escanciaba vino de Porto o de Oporto.

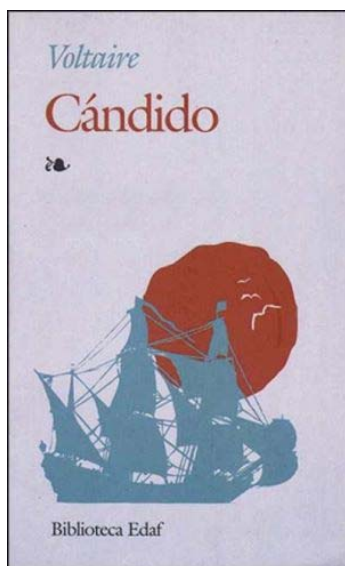
Cap. VI. De cómo se hizo un magnífico auto de fe para impedir los terremotos y de los doscientos azotes que pegaron a Cándido

Pasado el terremoto que había destruido las tres cuartas partes de Lisboa, los sabios del país no encontraron un medio más eficaz para prevenir una total ruina que ofrecer al pueblo un magnífico auto de fe. La Universidad de Coimbra decidió que el espectáculo de unas cuantas personas quemadas a fuego lento con toda solemnidad es infalible secreto para impedir que la tierra tiemble.

Con este objeto se había apresado a un vizcaíno, convicto de haberse casado con su comadre, y a dos portugueses que al comer un pollo le habían sacado la grasa: después de la comida se llevaron atados al doctor Pangloss y a su discípulo, a uno por haber hablado, y al otro por haber escuchado con aire de aprobación. Pusiéronlos separados en unos aposentos muy frescos, donde nunca incomodaba el sol, y de allí a ocho días los vistieron con un sambenito y les engalanaron la cabeza con unas mitras de papel: la coraza y el sambenito de Cándido llevaban llamas boca abajo y diablos sin garras ni rabos; pero los diablos de Pangloss tenían rabo y garras, y las llamas ardían hacia arriba. Así vestidos salieron en procesión, y oyeron un sermón muy patético, al cual se siguió una bellísima salmodia. Cándido, mientras duró la música, fue azotado a compás, el vizcaíno y los dos que no habían querido comer la grasa del pollo fueron quemados y Pangloss fue ahorcado, aun cuando ésa no era la costumbre. Aquel mismo día la tierra tembló de nuevo con un estruendo espantoso.

Cándido, aterrado, sobrecogido, desesperado, ensangrentado, se decía: Si éste es el mejor de los mundos posibles, ¿cómo serán los otros? Vaya con Dios, si no hubieran hecho más que azotarme; ya lo habían hecho los búlgaros. Pero tú, querido Pangloss, el más grande de los filósofos, ¿era necesario verte ahorcar sin saber por qué? ¡Oh, mi amado anabaptista, el mejor de los hombres! ¿Era necesario que te ahogaras en el puerto? ¡Oh, señorita Cunegunda, perla de las doncellas! ¿Era necesario que te abrieran el vientre? ¿Por qué te han sacado el redaño? (...)

Què és ser feliç? (Darrer fragment de Cándid. A mode de "spoiler")

(...) Durante la conversación, había cundido la nueva de que acababan de estrangular en Constantinopla a dos visires y al muftí y de empalar a varios amigos suyos. Esta catástrofe fue, por espacio de algunas horas, la comidilla de todo el mundo. Pangloss, Cándido y Martín, cuando volvían a la granja, se encontraron a un anciano que tomaba el fresco a la puerta de su casa, a la sombra de unos naranjos. Pangloss, tan curioso como hablador, preguntó al anciano cómo se llamaba el muftí a quien acababan de estrangular.

-No lo sé – respondió el buen hombre-, ni he sabido nunca el de ningún muftí ni el de ningún visir. Ignoro completamente el suceso de que me habláis; presumo que, en general, los que se inmiscuyen en la cosa pública acaban con frecuencia míseramente, y que lo merecen; pero jamás siento curiosidad por lo que hacen en Constantinopla, adonde me limito a enviar los productos del huerto que cultivo.

Dichas estas palabras, el anciano hizo entrar a los extranjeros en su casa, donde las dos hijas y los dos hijos de aquél les sirvieron variedad de sorbetes hechos por su propia mano, caimán claveteado de cortezas de azambogo confitado, naranjas, limones, ananás, cacahuets y café puro de Moka. Después las hijas de aquel buen musulmán perfumaron las barbas de Cándido, Pangloss y Martín.

- Indudablemente poseéis una grande y magnífica hacienda – dijo Cándido al turco.
 - Sólo poseo veinte fanegas – contestó el anciano-, y las cultivo con mis hijos. El trabajo ahuyenta de nosotros tres grandes males: el tedio, el vicio y la necesidad.
- Cándido, al volver a su granja, meditó profundamente las palabras del turco, y dijo a Pangloss y a Martín:
- Tengo para mí que aquel buen viejo lleva una vida muy preferible a la de los seis reyes con los cuales tuvimos el honor de cenar.
 - Las grandezas son muy peligrosas –dijo Pangloss-, así lo afirman todos los filósofos; porque en fin, Eglón, rey de los moabitas, fue asesinado por Ehúd; Absalón quedó colgado de sus cabellos y con el cuerpo atravesado por tres dardos; el rey Nadab, hijo de Jeroboam, murió a manos de Basá: el rey Elá a las de Zimrí; Ocozías a las

de Jehú, y Atalía a las de Joás, y los reyes Joaquín, Jeconías y Sedecías fueron esclavos. Ya sabéis cómo perecieron Creso, Astiajes, Darío, Dionisio de Siracusa, Pirro, Perseo, Aníbal, Yugurta, Ariovisto, César, Pompeyo, Nerón, Otón, Vitelio, Domiciano, Ricardo II de Inglaterra, Eduardo II, Enrique VI, Ricardo III, María Estuardo, Carlos I, los tres Enriques de Francia y el emperador Enrique IV. Sabéis...

- Sé que lo único que debemos hacer es cultivar nuestra huerta – terminó Cándido.
- Tenéis razón – murmuró Pangloss-; porque el hombre fue puesto en el Edén ut operaretur eum, para que trabajase; lo cual prueba que el hombre no ha nacido para el descanso.

- Trabajar sin razonar –dijo Martín- es la única manera de hacer la vida soportable.
Todos entraron en la granja dispuestos a ejecutar tan loable designio, y cada cual puso en práctica sus talentos. La pequeña hacienda producía en abundancia. Cunegunda seguía siendo muy fea, pero se hizo una repostera excelente, Paquita bordaba y la vieja tomó a su cargo el cuidado de la ropa blanca. También fray Alelí prestó su ayuda, y además de habilísimo carpintero, se reveló como un hombre de bien.

- Todo está rigurosamente encadenado en el mejor de los mundos imaginables – decía a veces Pangloss a Cándido-; porque la verdad es que si no os hubiesen despedido de un hermoso castillo por el amor de la señorita Cunegunda, si no os hubiesen metido en la Inquisición, ni hubieseis recorrido a pie América, ni endilgado una estocada al barón, ni perdido los carneros de El Dorado, no ceriais aquí azambogos confitados y pistachos.

- Decís bien – contestó Cándido-. Pero lo único que debemos hacer es cultivar nuestra huerta.

EXERCICI 2: (Per parelles. A lliurar en un full amb els noms dels alumnes i la classe. Cal copiar les preguntes. Temps estimat: Mitja hora, posterior a haver llegit la segona part dels apunts)

1_ Quina és la crítica de Voltaire a la teodicea de Leibniz?

2_ Identifica els següents personatges de "Càndid o l'optimisme" amb les següents postures davant del mal: (Personatges: Càndid, Pangloss, Mariner, Martín)

- 1. Postura 1: És escètic i pessimista de mena, així que es torna pràctic i possibilista.**
- 2. Postura 2: Justifica racionalment tot el que passa i intenta cercar-hi una raó o causa.**
- 3. Postura 3: No sap per què passen les coses, però fa el bé i això és tot.**
- 4. Postura 4: S'aprofita del mal en benefici propi. "Ande yo caliente y ríase la gente".**

EXERCICI 3: LOS NIÑOS DE LA ESTACIÓN DE LENINGRADSKY.

Hi ha una figura cabdal en la reflexió sobre la teodicea o el problema del mal: el paper del "just sofrent" o la pregunta "per què pateixen els innocents?". Ja Ivan Karamàzov, un dels protagonistes de la novel·la "Els germans Karamàzov", de Dostoievski, es queixava al seu germà novici (novici = aprenent de monjo), l'Alioxa Karamàzov, dient que no hi ha justificació possible de Déu davant el mal contra un infant (il·lustració de la dreta):

"Volia parlar dels sofriments de la humanitat en general, però més val que ens limitem al sofriment dels nens. (...) **De vegades s'ha comparat la crueltat dels homes a la de les feres; la comparació és horriblemnt injusta amb les feres! Les feres no arriben mai als refinaments de l'home.** El tigre esquinça la seva presa i la devora; no sap fer res més. Ni li passaria mai pel cap la idea de clavar-la per les orelles, ni tan sols si ho pogués fer. Són els turcs que torturen els nens amb un goig sàdic, arrenquen les criatures del pit de la mare, els llencen enlaire per entomar-los amb les baionetes, sota els ulls de les mares, la presència de les quals constitueix un plaer principal. (...) **Penso que si el diable no existeix, i en conseqüència ha estat creat per l'home, aquest l'ha fet a la seva imatge.** (...)

Aquells pares instruits exercien moltes crueltats damunt la seva filla. La fuetejaven, la trepitjaven sense motiu, els el cos estava ple de blaus i verdancs. Van imaginar per fi un refinament de crueltat: a les nits glaçades de l'hivern, la tancaven en unna comuna sota el pretext que no demanava a temps, durant la nit, que l'hi portessin (com si en aquella edat una criatura que dorm profundament pogués demanar-ho sempre a temps). Imagina't aquella pobra nena, que no compren que li passa, en aquella fredor i aquella fosca, picant amb les seves manetes el seu pit esbufegant, plorant llàgrimes innocents i cridant el "bon Déu" que la socorri... Comprends que és absurd, i quin projecte pot tenir l'absurd, amic i germà meu?, digues, tu, piadós novici. **Diuen que tot això és indispensable per establir la distinció entre el bé i el mal en l'esperit de l'home. Per què aquesta distinció diabòlica, que paguem tan cara? Tota la ciència del món no val les llàgrimes d'un nen.**

(...) Mentre sigui així, que no hem parlin d'harmonia. Ara bé, com redimir-les (les llàgrimes)? és impossible. **Els botxins sofriran a l'infern, diràs tu. Però de què serveix aquest càstig, si els nens també han passat el seu infern? I d'altra banda, què val aquesta harmonia, que necessita un infern? Vull el perdó, l'abraçada universal, la supressió del sofriment. I si el sofriment dels nens serveix per arrodonir la suma dels dolors necessaris per a l'adquisició de la veritat, afirmo des d'ara que aquesta veritat no té un preu tan alt.**" (Els germans Karamàzov. F. Dostoievski. Club Editor. Barcelona. 1990. Pàgs. 272-279)

El següent documental, "Els nens de l'estació de Leningradsky", premiada com a millor documentals als Òscar, posa rostre i contemporanitza aquella queixa del rus Ivan Karamàzov. Fixa't en les escenes religioses del final del documental i l'afirmació final: "Déu estima tothom, fins i tot... als txetxens!".

Enllaç: <https://www.youtube.com/watch?v=hBeR4DEZK4c>

Preguntes a respondre (treball INDIVIDUAL, un full amb els nom i la classe de l'alumne, cal copiar les preguntes, a lliurar al professor. Temps estimat: una hora després d'haver llegit l'exercici i haver vist el documental).

1. Està d'acord Ivan Karamàzov amb la idea de Teodicea de Leibniz? Justifica la teva resposta.
2. Creus que són innocents els infants (bé, ara deuen tenir la teva edat si és que encara viuen) que apareixen al documental? Justifica la teva resposta.
3. Creus en la predeterminació social (aquests nens, com tu o com jo, són producte de la seva societat) o bé penses que hi ha marge per la llibertat personal (aquests nens, tu o jo, podem millorar o empitjorar les coses). Justifica la teva resposta.
4. Després de tot el que hem vist durant aquest tema (el problema del mal), creus que es pot seguir creient en Déu? (i en quin "Déu"?). Justifica la teva resposta.

